

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל
שניאורסאהן

מליובאוויטש

ויחי

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק ה
(תרגום הפשוט)

יוצא לאור על ידי
"מכון לוי יצחק"
כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים ואחת לבריאה
שבעים שנה לנשיאת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח

לזכות

החייל ב"צבאות השם" יצחק אייזיק שי' היידינגספלד
ליום הולדתו השישי לאויש"ט,
ביום י"ד טבת ה' תהא שנת פלאות אראנו

ולזכות

אחיו ואחיותיו שיחיו

הוריו

הרה"ת ר' שלום וזוגתו מרת שרה רשקא שיחיו היידינגספלד

זקניו

הרה"ת ר' יהודה וזוגתו מרת לאה מרים שיחיו היידינגספלד
הרבנית מרת חי' דבורה תחי' לויטנסקי

*

נדפס ע"י ידידיהם

הרה"ת ר' יוסף יצחק הלוי וזוגתו מרת גיטל רחל שיחיו שגלוב

הי' שותף בהפצת עניני "משיח וגאולה"!!!
להקדשות ולפרטים נוספים:
טל.: 753-6844 (718) או 934-7095 (323)
אימייל: info@torah4blind.org

Be A Partner
In Spreading *Inyonei Moshiach U'geula!!!*
To Dedicate This Publication
In Honor Of Your Family Or A Loved Ones
For More Info. Call:
(718) 753-6844 or (323) 934-7095
or email: info@torah4blind.org

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:
<http://www.torah4blind.org>

To dedicate an issue in honor of a loved one, call (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>

נז.

דורנו זה הוא דור האחרון של הגלות והוא הוא דור הראשון של הגאולה – כהודעת והכרזת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, יוסף שבדורנו (ע"ש יוסף הראשון שהודיע והכריז ש"אלקים פקד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב"1), שכבר נשלמו כל מעשינו ועבודתינו, וכבר כלו כל הקיצין וכבר עשו תשובה, וכבר נסתיימו כל ההכנות ובאופן ד"הכנה רבתי", והכל מוכן לסעודה² דלעתיד לבוא, לזיתן ושור הבר³ ויין המשומר⁴.

(משיחות עשרה בסבת (יהפך לשמחה), וש"פ ויחי, י"ד טבת תשנ"ב)

- (1) פרשתנו נ, כד.
- (2) ע"פ ל' חז"ל – אבות פ"ג מט"ז. סנהדרין לה, א ובפרש"י.
- (3) ראה ב"ב עה, א. ויק"ר פי"ג, ג.
- (4) ברכות לד, ב. וש"נ.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית! האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind> יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

אין לומר שרש"י עושה זאת משום שגם התורה, בספרה על כך ששמעון ולוי הרגו את כל אנשי שכם ("ויהרגו כל זכר"5), מזכירה אותו בנפרד: "ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב"6 – שהרי, אם כך, מתחזקת השאלה הראשונה, שרש"י צריך להזכיר במיוחד גם את "שכם"?

(ד) כבר לפני כן⁷, על הפסוק "ויהי לי שור וחמור", אומר רש"י: "דרך ארץ לומר על הרבה שוורים שור". ומובן, שגם בפסוקנו ניתן להסביר באופן דומה: במלה "איש" הכוונה היא אכן לאנשים רבים של שכם, והם מוגדרים בלשון יחיד "על שם המין"8. ולפי זה קשה, מנין לומר שרש"י את החידוש⁹, ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד"?

(ה) לצורך פירושו "אלו חמור ואנשי שכם ואינן... אלא כאיש אחד" די היה לרש"י לצטט מן הפסוק רק את המלה "איש", או לכל היותר – "הרגו איש". מדוע הוא מצטט גם את המלים "כי באפם"10?

שחידוש גדול יותר הוא פרש"י לקמן ש"שור" קאי איוסף** – מהפירוש ש"הרגו איש" פירושו "חמור ואנשי שכם"*** [ובפרט שהכתוב "בכור שורו הדר לו" (ברכה לג, יז) שנאמר על יוסף – עדיין לא למדו התלמיד], ובכ"ז כותב רש"י בפשוטו "רצו לעקור את יוסף כו" – ואינו מקדים לזה "זה יוסף כו".
 (5) וישלח לו, כה.
 (6) שם, כו.
 (7) שם לב, ו.
 (8) וכמו שפירש הראב"ע. והביא ראי': כמו שור וחמור. וראה גם רד"ק כאן.
 (9) ראה לקמן סעיף ב'.
 (10) מה שמעתיק "באפם", י"ל שזה נוגע לפירושו השני

** וגם: לפי פירושו זה, צריך רש"י (לדחות) לפתש ש"וברצונם עקרו" הוא "רצו לעקור", ולא שנקרר בפועל. [ברא"ם ו"ח כאן: מפני שמחשבתו היתה לעקור נקראו עוקרין. ואף שרק באה"ע "חושב להם הקב"ה מחשבה מעשה" (רש"י תבא כו, ה) – עיין בש"ח ובמשכיל לדוד (בפירושו השני) מה שתייצר ע"ז.]

אבל ונטפח לזה, שתייצרם לא נזכר בפרש"י כלל, אפילו לא ברמז מפשטות לשון רש"י "רצו לעקור" מוכח כ"ל (וכתיורן הראשון שבמשכיל לדוד).

*** ולהעיר, שכ"כ מפרשי התורה (מהפשטנים) וכן תרגום אונקלוס מפרשים "וברצונם עקרו שור" באופן אחר מרש"י (ודוקא תרגום יונתן – שאינו קורב לפשט – מפרש כרש"י, ומשא"כ "הרגו איש").

א. "כי באפם הרגו איש" על המלים "כי באפם הרגו איש"1 מפרש רש"י: "אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד...".

ובכך אין מובן: (א) מדוע אין רש"י מזכיר את שכם. ואדרבה, הוא גרם לכל הענין.

(ב) מלשון רש"י "אלו חמור ואנשי שכם"2 מובן, שאילו הוא לא היה מפרש זאת, לא היה ידוע, או שהיו מפרשים באופן אחר, למי הכוונה ב"הרגו איש", ולכן צריך רש"י לפרש "אלו" "חמור ואנשי שכם".

אך, לכאורה, אין אנו מוצאים שהתורה מספרת על כך ששמעון ולוי הרגו מישהו, מחוץ ל"אנשי שכם", ולכאורה, היה מובן גם ללא פירוש רש"י, שבמלים "כי באפם" הרגו איש" מתכוונת התורה לאנשי שכם.3 מהו החידוש של רש"י בדבריו "אלו חמור ואנשי שכם"4?

(ג) מובן, שבכלל "אנשי שכם" נכלל גם "חמור", ואם כך, מדוע מוציאו רש"י מן הכלל ומזכירו בנפרד?

- (1) פרשתנו מט, ו.
- (2) ובפרט שבפירושו ד"ה וברצונם עקרו שור (בפסוק זה עצמו) אינו כותב "זה יוסף". ולהעיר גם מזה שבפירושו ד"ה בסודם אל תבא נפשי כותב "זה מעשה זמרי כו", משא"כ בפירושו ד"ה בקהלים. ואכ"מ.
- (3) ראה לקמן סעיף יא ובהערה 47.
- (4) ואין לומר, שמכיון שאנשי שכם הם רבים לכן צריך רש"י לחדש ש"הרגו איש" (ל' יחיד) קאי אאנשי שכם – כי [נוסף לזה, שכבר לפני פירוש רש"י "דרך ארץ לומר על הרבה שוורים שור" – ראה לקמן קושיא הד']

(א) מכיון שלא מצינו בשום מקום ששמעון ולוי הרגו את מישהו לבד מאנשי שכם, הרי פשוט לכאורה (גם בלי פרש"י) ש"הרגו איש" קאי על אנשי שכם. וא"כ מה שרש"י צריך לבאר, הוא רק הטעם למה שנאמר איש לשון יחיד.
 (ב) אפילו באם נאמר (בדוחק) שגם מצד הקושיא הנ"ל – למה נאמר "הרגו איש" (לשון יחיד) – לא היינו יודעים עדיין (אלולא פרש"י) שקאי על אנשי שכם – הרי פשוט,

(* וראה שיחת ש"פ וישלח תשל"א (לקו"ש חכ"ה ע' 179). שמוטעם אין זה רש"י מפרש "ויבן לו בית" (וישלח לג, יז); "נסח שם אהלו" (שם, יט) – אף שפשוטו הוא שבנה כמה בתים ונסח כמה אהלים – כי סומך עצמו אפירושו שלפנ"ז (לב, ו).

* * *

בימינו אלה, שמאז כלה חמתו בביהמ"ק, ולאחרי "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁸, ולאחרי כל הגזירות והשמדות ר"ל ור"ל שסבלו בני באריכות וקושי הגלות האחרון, ובפרט גזירת השואה בדור האחרון, בודאי נעשה הצירוף והזיכוכ בשלימות, "די והותר" – נעשה הענין ד"סמך מלך בבל"⁹ אך ורק באופן של טוב הנראה והנגלה לעיני בשר, ובלשון חז"ל¹⁰ שהקב"ה אומר לישראל "בני אל תתייראו, כל מה שעשית¹¹ לא עשיתי אלא בשבילכם. . הגיע זמן גאולתכם!"

ובדורנו זה (ובפרט בשנה זו, "הי' תהא שנת נפלאות אראנו") צריכה להיות עיקר ההדגשה. . בהענין ד"סומך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני. . כולל ובמיוחד – החיזוק והעידוד ע"י האמונה בביאת המשיח ובטחון גמור ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא"¹², וההוספה בהכנה לביאתו ע"י התשובה וקיום התומ"צ, ובלשון ההכרזה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"¹³, "שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממשי"¹⁴.

(משיחות ש"פ ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) תנש"א)

- (8) תניא רפ"ז.
- (9) יחזקאל כד, ב.
- (10) יל"ש ישע"י רמז תצט.
- (11) כולל גם הפעולה דמלך בבל שאינו אלא כגרון ביד החוצב בו.
- (12) שה"ש ב, ה. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).
- (13) אג"ק שלו ח"ה ס"ע שסא ואילך. שעז ואילך. תח ואילך. ועוד.
- (14) "היום יום" – ט"ו טבת.

ב. ההוכחות בפירוש רש"י

לאחר מכן ממשיך רש"י בפירושו ואומר: "וכן הוא אומר בגדעון¹¹ והכית את מדין כאיש אחד, וכן במצרים¹² סוס ורוכבו רמה בים".

כוונת רש"י בשתי הוכחות אלו, וכוונתו בהקדמת ההוכחה מספרי הנביאים ("והכית... כאיש אחד") לפני ההוכחה מהחומש ("סוס ורוכבו רמה בים") – מובנת בפשטות:

אצל אנשים, ואפילו גבורים גדולים, אשר כוחם מוגבל, הכרח¹³, לכאורה, שיהיה הבדל בין הגבורה הדרושה להם במלחמה נגד רבים, ובמיוחד נגד עיר שלימה, לבין הגבורה במאבקם נגד אדם אחד¹⁴. לפיכך, כאשר רש"י מחדש ש"ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד", כלומר, הריגת כל אנשי שכם נחשבה לגבי שמעון ולוי כהריגת אדם אחד על ידם¹⁵

(כלומר, השוואת שכם כולה ל"איש אחד" מתייחסת לכוח הדרוש להם, לשמעון וללוי עצמם, להרוג אדם אחד, ולא שכל שכם נחשבה לגבי שמעון ולוי כ"איש אחד" לגבי אדם רגיל, שחלש יותר משמעון ולוי, ושלגבי שמעון ולוי היתה הריגת "איש אחד" קלה יותר ושונה מהריגת כל שכם, כפי¹⁶ מלשון הפסוק "הרגו איש" מובן, שהם הרגו כאן את כולם כאדם אחד)

– הרי בראש ובראשונה צריך, רש"י להוכיח שאפשרית מציאות של גבורה כזו אצל אנשים¹⁷: "וכן הוא אומר בגדעון והכית

"כל אחד לעצמו באפס הרגו". אבל – עדיין מוקשה למה מעתים גם תיבת "כ"י?"

- (11) שופטים ו, טז.
- (12) בשלח טו, א.
- (13) להעיר מתניא פמ"ח (סו, ב). לקו"ת שה"ש לת, ג. ובכ"מ.

(14) וגם בנדו"ד (אנשי שכם) כן הוא. כי אף שהיו כואבים – הרי מ"מ אינו דומה כמו ד"ן (כואב) אחד לשכם של הרבה כואבים.

(15) ועפ"ז יומתק לשון רש"י "ואינן חשובין כולם כו" – ולא "ואינן חשובין כולם בעיניהם כו" כלשונו בפ' מקץ (מד, יג) – כי "כעיר בינונית כו" שבפ' מקץ שם הוא בנוגע לשאר אנשים, ולכן מדיגיש שהחשיבות דמטרופולין בעיניהם היא כעיר בינונית בשאר אנשים. משא"כ בפסוק זה, שגם "כאיש אחד" הוא בעיניהם.

(16) וגם מכיון שהיו "כואבים" – אינו תירוש כ"כ שהרבה כואבים (ובפרט – כאב דיום שלישי למילה, ראה פרש"י ר"פ וירא) הם כאיש אחד אפילו לגבי שאר אנשים, ובפרט לגבי השבטים – ראה רש"י מקץ שם. (17) ואף ש"בטוחים היו על כחו של זקן" (רש"י וישלח

את מדין כאיש אחד", אשר גם אצל גדעון¹⁸ אנו מוצאים, שמדין כולה נחשבה לגביו כאיש אחד.

ולאחר שרש"י מביא הוכחה לעצם הענין, שיש מציאות של "ואינן חשובין כולם אלא כאיש אחד", דרושה הוכחה ללשון הפסוק – שרבים נקראים בלשון יחיד אם הם נחשבים כך – מן הנאמר "סוס ורוכבו רמה בים" בלשון יחיד, משום¹⁹ שכל הסוסים והרוכבים של מצרים "נחשבו" כסוס אחד ורוכבו²⁰.

אך יש להבין:

(א) מדוע מביא רש"י את ההוכחה השניה דוקא מן הפסוק "סוס ורוכבו רמה בים", ולא

לד, כה) – * הרי זהו רק נתינת כח, אבל המלחמה בפועל היתה ע"י שמעון ולוי [ובפרט, שאף שבטוחים היו, בכל זאת באו על העיר בהיותם טאבים דוקא (ראה לעיל ע' 153 הערה 21)].

(18) ועפ"ז יובן לשון רש"י ("וכן הוא אומר) בגדעון כו" – דלכאורה מיותר – בכדי להדגיש, שאף ש"והכית גו" כאיש אחד" הוא מפני "כי אהי' עמך", בכל זאת, הרי גדעון הכה את מדין ואעפ"כ הכה את כולם כאיש אחד – ולכן י"ל שכן ה' גם בטמעון ולוי.

ואף שסו"ס, מה שגדעון הכה את מדין כאיש אחד הוא מפני "כי אהי' עמך" בעת המלחמה – י"ל (כדלקמן סעיף ט'), שפירוש זה שברש"י כאן שהוא "מדרשו", הוא לפי הפירוש ד"מדרש אגדה" ש"בטוחים היו על כחו של זקן" (שברש"י וישלח שם). אבל לפי פ' הראשון שברש"י שם, צריך לפרש כפירוש השני שברש"י כאן*.

(19) ודוחק לומר שזהו על שם המין – כי "רוכב" (משא"כ "רכב") אינו "מין".

ולעיר ממ"ש (בשלח יד, כג, טו, יט) "פרשיו" לשון רבים – אף ש"סוס" וכן "רכבו" נאמר בפסוקים אלו עצמם בלשון יחיד.

וי"ל, שזהו גם טעמו של אונקלוס שב"סוס ורוכבו" מתרגם "סוסיא ורכבי" – אף שבכמה מקומות (לדוגמא בשלח יד, ט. שם, כג, טו, יט) שנאמר "סוס" (ל' יחיד) מתרגם "סוסות". ובכ"מ – "סוסון" (שופטים כ, א). ואכ"מ.

(20) ועפ"ז יומתק מה שרש"י כופל "וכן (הוא אומר) כו" וכן" (משא"כ לעיל מט, ג. ובכ"מ. – אבל ראה פרש"י בשלח יד, יד. ובכ"מ) – כי ב' ההוכחות הן לשני ענינים שונים.

(* ראה הערה הבאה, שהפירוש "ואינן חשובין כו" כאיש אחד" הוא לפי הפירוש "בטוחים היו כו" שבפרש"י וישלח שם. (* ומה שמקדים כאן הפירוש "ואינן חשובין כו" – אף שהוא לפי פירוש השני שבפ' וישלח שם – כי בנוגע לפסוק זה שאנו עוסקים בו, פירוש "ואינן חשובין כו" הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא. כדלקמן סעיף י'.

הוספה

בשורת הגאולה

יא.

מצינו בגדעון ש"בימיו¹ היו ישראל בצרה והי' הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות. . . כיון שנמצא זכות בגדעון שלמד עליהם זכות, מיד נגלה אליו המלאך, שנאמר וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכחך זה, בכח זכות שלמדת על בני², "אמר הקב"ה, יש בך כח ללמד סניגוריא על ישראל, בזכותך הם נגאלים"².

. . . הלימוד זכות בנוגע לקירוב וזירוז הגאולה – שכיון שכבר "כלו כל הקיצין"³, עוד בזמן הגמרא, ועאכו"כ לאחרי אריכות וקושי הגלות במשך יותר מאלף ותשע מאות שנה ועדיין לא בא . . . ובנוגע לתשובה («אין הדבר תלוי אלא בתשובה»³) – כבר עשו תשובה, שהרי אין לך אדם מישראל שלא הרהר תשובה (לא רק פעם אחת, אלא) כמה פעמים במשך ימי חייו, שע"ז נעשה "בשעתא חדא וברגעא חדא"⁴ מרשע גמור צדיק גמור, כפס"ד הגמרא⁵ שהמקדש את האשה "על מנת שאני צדיק (גמור⁶) אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה" – הרי בודאי ובודאי שמשיח צדקנו צריך לבוא תיכף ומיד ממש, אשר, כדאי הוא לימוד זכות זה לגאול את ישראל, ובפרט שנוסף על הלימוד זכות, ה"ז גם פס"ד של כו"כ רבנים ומורייהוראה בישראל, וכיון שהתורה "לא בשמים היא"⁷, הרי, פס"ד זה בב"ד של מטה מחייב כביכול ומזכה גם את ב"ד של מעלה, וכן יקום!

באפם הרגו כל איש שכעסו עליו. וכן וילמד²⁵ לטרף טרף אדם אכל".

כלומר, המשמעות של "פשוטו" היא, ש"אנשים הרבה" נקראים כאן "איש" בלשון יחיד, כי אין הכוונה רק לכולם ביחד, אלא ל"כל אחד לעצמו". והתורה מדגישה את "כל אחד לעצמו", ואינה מכלילה את כולם ביחד, ולכן נאמר "איש" ולא "אנשים", כדי להבהיר, ש"באפם הרגו כל איש שכעסו עליו": לא היה זה, כבדרך כלל, שכעסם פג בהריגת רוב אנשי שכם, ואת הנותרים הם הרגו בלי כעס וכהמשך לרוב, אלא שהתיאור "באפם" מתייחס לכל אחד בנפרד: אפילו את האחרון "באפם הרגו".

לכך מביא רש"י דוגמא מ"וילמד לטרף טרף אדם אכל", שגם בפסוק זה נאמרת המלה "אדם" בלשון יחיד, כי לגבי כל אדם שטורף הכפיר יש "פעולה" נפרדת.

ויש להבין:

(א) לכאורה, מובן בפשטות, שהמלה "באפם" מתייחסת לגבי כל אחד מאנשי שכם, שהרי אם לאו, הם לא היו הורגים סתם אנשים שאין הם כועסים עליהם, ואם כך, מדוע צריכה התורה להדגיש זאת על ידי אמירת "איש" בלשון יחיד?

(ב) כהוכחה לפירוש רש"י – "אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו...". – די היה, לכאורה, במלים "אדם אכל". מדוע מצטט רש"י גם את המלים "וילמד לטרף טרף"?

ה. "איש" – לא כולל את שכם עצמו

ההסבר לכל האמור לעיל הוא:

על הפסוק²⁶ "כי נבלה עשה בישראל... וכן לא יעשה", בקשר למעשה שכם, אומר רש"י "שהאומות גדרו עצמן מן העריות...". מכך מובן, שלאומות – "ושב הארץ"²⁷ – לא היתה יכולה להיות שום טענה כלפי שמעון ולוי על שהרגו את שכם, כי הוא הרי עבר על

מפסוק קודם "ויבאו אחריהם כל סוס פרעה"²¹, אשר בו מסביר רש"י עצמו אותו הסבר: "וכי סוס אחד היה, אלא מגיד, שאין כולם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד"²²? (ב) מדוע מדגיש רש"י "וכן במצרים...": מדוע חשוב לציין לגבי ההוכחה שמביא רש"י מ"סוס ורוכבו...", שמדובר במצרים²³ או במקום אחר?

(ג) הוכחה זו, שרבים הנחשבים כאחד נקראים בלשון יחיד, נלמדת, לכאורה, רק מהמלים "סוס ורוכבו", ומדוע מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים"?

ג. מדוע "מדרשו" לפני "פשוטו"?

לאחר שמסיים רש"י את הפירוש "ואינן חשובין...". הוא מוסיף: "זהו מדרשו, ופשוטו...". – כלומר, שהפירוש שהובא לעיל, שנאמר "איש" בלשון יחיד משום ש"אינן חשובין כולם אלא כאיש אחד", הוא "מדרשו", ואילו לפי פשוטו של מקרא יש לכך סיבה אחרת, כפי שיוסבר להלן בסעיף ד'.

ואין מובן: מדוע מביא כאן רש"י את "מדרשו" לפני "פשוטו", כאשר הוא מסביר בפירושו על התורה בעיקר את "פשוטו של מקרא"²⁴?

ד. "באפם הרגו" כל "איש"

את ההסבר לכך שנאמר כאן "איש" בלשון יחיד, לפי פשוטו, מביא רש"י בהמשך: "אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו,

(21) בשלח יד, כג.

(22) במפרשי רש"י שם הקשו, מדוע אין רש"י מפרש ש"סוס" (לשון יחיד) הוא ע"ש המין. אבל אין לומר שמכיון שאפשר לפרש שם כפירושה, ע"כ אין רש"י מביאו לראי' כאן – שהרי מזה שרש"י מקשה שם בפשיטות "וכי סוס אחד הו" מוכרח לומר שדבר פשוט הוא (אפילו ל"בין חמש") שא"א לפרש שם שהוא ע"ש המין. וראה ש"ח ומשכיל לדוד שם. ואכ"מ.

(23) ובדוחק י"ל דכיון שלפני זה צריך לפרש "בגדעון" (כדלעיל בפנים ובהערה 18) – מפרש גם כאן. וראה פרש"י לעיל מה, ב.

(24) ובפרט לפי המבואר בהערה 18, שהפירוש "ואינן חשובין כו" הוא לפי פירוש השני שברש"י וישלח.

(25) יחזקאל יט, ג.

(26) וישלח לד, ז.

(27) שם, ל.

(1) תנחומא שופטים ד.

(2) יל"ש שופטים רמז סב.

(3) סנהדרין צז, ב.

(4) זח"א קכט, סע"א.

(5) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה. טושו"ע אה"ע סל"ח סל"א.

(6) ע"פ גירסת האור זרוע סקי"ב.

(7) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

שגם סברה של תורה היא תורה, מלשון הוראה – ששמעון ולוי הרגו פעם עוד אדם, אפשר ללמוד הוראה לכל אחד:

כאשר אדם פוגע בזולתו ח'ו, אף כאשר הדבר נובע אצלו מרגש של קרושה, שהוא הזדעזע מסיבה בדומה ל"הכוונה יעשה את אחותינו" – עלולה להתפתח אצלו המדה של פגיעה בזולתו⁵⁰, עד כדי כך שאפשרית סברה וחשש שהוא יעשה זאת לעוד ועוד אנשים⁵¹.

ומרובה מדה טובה וכו': כאשר אדם מייטיב לזולתו, אף כאשר הוא עושה זאת בתחילה, בגלוי⁵², מפניות אישיות, נרכשת ומתחזקת על ידי כך מדת הטוב שבנפשו, עד שהוא משפיע לכולם רק טוב.

ובמדה שאדם מודד בה מודדים לו⁵³ – שאף לו משפיעים מלמעלה אך טוב וחסד, בכל המצטרך לו, בבני חיי ומוזני, ובכולם – רויחי.

(משיחות ש"פ ויחי, וארא תשכ"ז)

49) ובפרט ע"פ פ' האה"ח דמפרש "איש" על יוסף.
50) ראה ע"ד ב"הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים" (ע' יא), ש"ל שמפני זה אין נוהגין לחטוף האפיקומן. עיי"ש.
51) ראה אה"ח פ' ראה יג, יח.
52) משא"כ מצד פנימיות נפשו – כמובן מפסק הרמב"ם הל' גירושין ספ"ב.
53) משנה – סוטה ה, ב.

תבא נפשי... מוזכר יעקב רק את המאורע של הריגת איש אחד, בלי להזכיר את המאורע החמור הרבה יותר, בהריגת עיר שלימה – שכם⁴⁷?

מכך שהתורה מתבטאת בניסוח "כי באפם הרגו איש" מוכרח רש"י לומר ש"אלו חמור ואנשי שכם"⁴⁸.

יב. ההוראה מעצם הסברה

מכך שלשון הפסוק מאפשרת מחשבה⁴⁹ –

47) לקו"ש שם ע' 153 הערה 22, שלאחרי שענו לו "הכוונה יעשה את אחותינו" הודה להם יעקב. ולפי"ו י"ל לכאורה, שלכן לא הוכיחם ע"ו. אבל

א) לפ"ו, גם באם נאמר שהכוונה ב"הרגו איש" היא על הריגת איש אחד, הרי פשוט שבאם הרגו את מישהו – ה' זה ג"כ מצד ענין של קנאות לה' וכי"ב, ולמה הוכיחם ע"ו יעקב יותר מאשר על הריגת אנשי שכם.

ב) מכיון שגם מתחלה ידע יעקב שזה ששמעון ולוי הרגו כל זכר באנשי שכם ה' מצד מעשה דינה, ובכ"ז אמר להם "עכרתם אותי גו" – קשה לומר ע"פ דרך הפשט שלאחרי ששמע המענה "הכוונה גו" הודה להם שעשו דבר רצוי.

48) לכאורה ה' אפשר לומר, שזהו גם הטעם לדיוק לשון רש"י "אלו חמור ואנשי שכם" – בדרך חידוש. אבל דוחק הוא, שהרי גם ב"וברצונם עקרו שור" – מכיון שהתלמיד לא למד עדיין את הכתוב "בכור שורו הדר לו", יכול הוא לטעות ולפרש ששמעון ולוי עקרו פעם שור (או – כפי' שאר מפרשים), ובכ"ז אינו כותב "זה יוסף". ולכן מסתבר שהחידוש "אלו חמור כל" הוא כנ"ל ס"ה.

לזכות

כ"ק אדוננו מזרנו זרבינו

מלך המשיח

ויהי' שעי' קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אדוננו מזרנו זרבינו מלך המשיח לעולם ועד

ז. רבים בלשון יחיד – לפי המעשה

אך על כך יש לשאול: בדבריו "כי באפם הרגו איש" לא התכוון יעקב לבטא את מעלתם של שמעון ולוי, אלא להיפך, להוכיחם. ואם כך, כיצד ייתכן שבדברי המוסר שלו הוא יכול את השבט ש"איני חשוּבין כולם אלא כאיש אחד"³¹?

על כך משיב רש"י עצמו על ידי דבריו בהמשך "וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים": לגבי ה' ולחם להם במצרים"³², אשר היה לפני "וישב הים... לאיתנו"³³, הרי כיון שאו פעל הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, בדומה לאדם לוחם (שלא כמו 'וה' הכה כל בכור"³⁴ וכדומה), לפיכך תיתכן המחשבה, שיכול להיות הברל מסויים בין המלחמה נגד רבים לבין המלחמה נגד יחיד, ולכן הפסוק²¹ "מגיד שאין כולם חשוּבין לפני המקום אלא כסוס אחד".

אך לא כן במקרה של "סוס ורוכבו רמה בים"¹², שנגרם על ידי "וישב ה' עליהם את מי הים"³⁵, כאשר כבר נכנסו המצרים לים. שם אין מלכתחילה מקום להבדיל בין הרבים לבין היחיד: הרי ברור, שכאשר "וישב הים לאיתנו" טבעו כולם, ממש כאילו היו יחידים. ומכך יוצא, שבטביעתם של כל הסוסים וכל הרוכבים כסוס ורכב אחד אין כלל חידוש ורבותא³⁶, ובכל זאת מופיעה בתורה לשון יחיד רק משום שלמעשה הם נחשבים כאחד, והכרחי שהדבר יהיה כתוב כאן בלשון יחיד.

מכך מובן, שגם בפסוקנו מוכרח להיות כתוב "הרגו איש" בלשון יחיד, כיון שלמעשה הם נחשבו כולם כאיש אחד, בלי להתחשב בכך שיש כאן חידוש בדברי המוסר של יעקב, וציון מעלתם של שמעון ולוי.

משום כך מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים", ואינו מסתפק במלים "סוס ורוכבו", כי

31) ראה לקו"ש ח"ה ע' 153 הערה 20. אבל ביאור זה אינו ע"ד הפשט.

32) בשלח יד, כה.

33) שם, כז.

34) בא יב, כט.

35) שם טו, יט.

36) והחידוש שם שב"סוס ורוכבו גו" הוא – מה ששניהם "קשורים זה בזה כו", כדפרש"י שם.

אשר "האומות גדרו עצמן"²⁸. וטענת יעקב כלפי שמעון ולוי "עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ..." היתה על אשר "ויהרגו כל זכר ואת חמור".

אמנם, גם עליהם חלה חובת מיתה²⁹, שהרי לולא כן בודאי לא היו שמעון ולוי הורגים אותם, במיוחד כאשר כולם היו אז מצווים על שפיכות דמים³⁰, אך בכל זאת מובן, שלגבי חמור ואנשי שכם, היתה בכל זאת אפשרות ל"יושב הארץ" לטעון כלפיהם.

מכך יובן גם לגבי פסוקנו "כי באפם הרגו איש", שיעקב אבינו לא טען כלפיהם על הריגת שכם, כי (א) על כך לא היתה לו אפשרות לטעון כלפיהם, כדלעיל. (ב) הריגת שכם לא היתה תוצאה של "באפם", אלא מפני חובה מוחלטת.

ובכך מובן חידושו של רש"י בפירושו "אלו חמור ואנשי שכם": על ידי הזכרת חמור בנפרד, למרות היותו אחד מאנשי שכם, ועל ידי השמטת שכם, הוא מבהיר שבמלים "באפם הרגו איש" הכוונה היא רק לחמור ולאנשי שכם, ולא לשכם עצמו. דבר זה לא היה ידוע אילו רש"י לא היה אומר על כך דבר, או אילו היה אומר "אלו אנשי שכם" באופן סתמי.

ו. "איש" – לא על שם המין

אך לפי זה מתעורר הקושי, מדוע נאמר "איש" בלשון יחיד: אילו היתה כוונת המלים "באפם הרגו איש" לכל האנשים שהם הרגו, כולל את שכם בן חמור, ניתן היה לומר שהמלה "איש" בלשון יחיד היא "על שם המין" – הם "הרגו באפם" את כל המין של "איש" בשכם. אך כיון שלא כל המין של "איש" נהרג שם מפני "אפם", אי אפשר להסביר שהמלה "איש" היא על שם המין?

מכך מסיק רש"י את הטעם והחידוש: "ואינן חשוּבין כולם אלא כאיש אחד" – המלה "איש" מופיעה כאן בלשון יחיד כי כל האנשים אשר הרגו שמעון ולוי "באפם", נחשבו לגביהם "כאיש אחד".

28) ראה פרש"י וישלח לו, ז. לקו"ש ח"ה ע' 190.

29) ראה שם הערה 41. וראה גם שם ע' 151 ובהנמטן שם.

30) נח ט, ה"ו. סנה' נו, ב.

דוקא המלים "רמה בים" מוכיחות, כדלעיל, שהרבים הנחשבים כאחד מוגדרים בלשון יחיד גם כאשר אין בכך חידוש או הדגשה בתוכן הענין.

ח. "סוס ורוכבו" בלשון יחיד, לאחר המפלה

סיבה נוספת לכך שרש"י מצטט את המלים "רמה בים":

לכאורה ניתן היה לומר, שכיון שהמלך הוא העיקר והוא הקובע את מהלך המלחמה, לכן נאמר "סוס ורוכבו" בלשון יחיד, והכוונה היא רק לפרעה מלך מצרים –

לפיכך מצטט רש"י גם את המלים "רמה בים": כאן אין חשיבות לציין את המלך בנפרד, שהרי כבר אין מדובר על המלחמה, כדלעיל בסעיף ז', אלא על הפרט "רמה בים", אשר הוא: א) לא על ידי מלחמה, אלא על ידי "וישב ה' עליהם את מי הים" – ובכך שווה המלך לכולם. ב) לאחר המפלה של "ה' נלחם לכם".

לפי זה מובן מדוע אומר רש"י "וכן במצרים סוס ורוכבו רמה בים" – כדי להדגיש שהמלים "סוס ורוכבו", בלשון יחיד, אמורות לגבי כל המצרים ולא רק לגבי פרעה.

ט. מדרשו ופשוטו

כאמור לעיל, בסעיף ב', בלתי אפשרי לומר בדרך הטבע, שעיר שלימה עם אנשים תיחשב כאיש אחד. וטוען "בן חמש (למקרא)": אמנם, אפשר להבין כיצד ייתכן עצם הדבר, שחמור ואנשי שכם נחשבו בעיני שמעון ולוי כאיש אחד, שהרי, הם לא פעלו בכוחם הטבעי, אלא "בכוחו של זקן", באופן שמעל לטבע³⁷. אך

(37) בב"ד פצ"ט, ז: שלא היו כולם לפני הקב"ה אלא כאיש אחד. ולכאורה, ממה שהשמיט רש"י התיבות "לפני הקב"ה" משמע, שכונתו היא שהיו חשופים כולם כאיש אחד לגבי שמעון ולוי מצד עצמם, מצד גבורתם [ואף שמקורו של רש"י לפי זה הוא "מדרשו" – י"ל: (א) כונת רש"י ב"מדרשו" היא למדרש תנחומא פרשתנו ירד, ומפרש ש"לפני הקב"ה" ו"לפניהם" (שבתנחומא) ב' ענינים שונים הם (הפני' לדלעיל שם ע' 152) הערה 14 אינו אליבא דרש"י. (ב) מקורו של רש"י הוא ממדרש אהרן.

אבל, מכיון ש"ע"פ טבע א"א להיות שכל אנשי שכם היו נחשבים כאיש אחד (כנ"ל סעיף ב'), מוכרח לומר כפנינים.

כדי להסביר בפשטות חידוש כזה, יש צורך במקור בתורה המדגיש זאת, ואין די בכך שבפסוק נאמר "איש" בלשון יחיד.

לכן אומר רש"י "זהו מדרשו", שפירוש זה אינו לגמרי בדרך הפשט, אלא מקורו ב"מדרש אגדה"³⁸.

על כך טוען שוב "בן חמש למקרא": הרי הפסוק ברור יותר כאשר יש לו פירוש גם לפי הפשט? על כך ממשיך רש"י ומשיב: "ופשוטו..." , שגם לפי הפשט יש הסבר מדוע נאמר "איש" בלשון יחיד, כי משמעות המלה "איש" היא "כל אחד (מאנשי שכם) לעצמו". שאת כל איש בנפרד הם "באפם הרגו", באותו כעס. כלומר, כאבם היה כה רב על אשר "נבלה עשה בישראל"²⁶, שאף לאחר שכבר הרגו את רוב אנשי שכם עדיין לא נרגע "אפם", והוא המשיך להיות באותו תוקף עד להריגת אחרון אנשי שכם.

לכך מביא רש"י דוגמא מ"וילמד לטרף טרף אדם אכל": כאשר מדובר על מקרה רגיל, שבעל חיים רעב טורף אדם להשקט רעבונו, הרי אין הכרח שבפעם הבאה הוא יטרף אדם באותה ריתחה. אך כאשר "וילמד לטרף טרף", כאשר בעל החיים כבר "מלומד" ומורגל בטרף אדם, הרי אז הוא טורף כל אדם בפני עצמו באותו אופן.

י. "מדרשו" – פירוש ראשון ועיקרי

אך גם פירוש זה קשה ביותר. כי: א) אין מתקבל על הדעת לומר, שבני יעקב, אשר "כולן צדיקים"³⁹, יפעלו מתוך כעס כה עצום (אף כאשר הכעס נובע

ומ"מ משמיט רש"י התיבות "לפני הקב"ה" – כי בפשוטו שייך לשון זה רק כשהלוחם הוא הקב"ה בעצמו* (כברש"י בשלח יד, כג) – ששם (כה) נאמר "כי ה' נלחם להם"), משא"כ בנדר"ד שרק בטוחים היו על "הקב"ה שבא בוכותו –] כחו של זקן.

(38) המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו (רש"י בראשית ג, ח).

(39) רש"י וישלח לה, כב.

* או ענ"כ בפסוקים ושלחיות הקב"ה (ראה רש"י שופטים כ, א ולעיל ע' 15). הערה 15. משא"כ שומעון ולוי, שהם שנתנו זאת מפני קנאות לה' – עשו זאת בעצמם.

מקדושה, מפני ש"נבלה עשה בישראל" שאינו נרגע עד הריגת אחרון אנשי שכם.

ב) במלה "איש" הכוונה היא גם לחמור, כשאר אנשי שכם, כדלעיל בסעיף ה'. וכיון ש"באפם הרגו כל איש שכעסו עליו", את כולם באותו כעס, יוצא, שגם הריגת חמור נעשתה בכעס שאינו רב יותר מכל שאר אנשי שכם – ואילו בהגיון פשוט יש לומר, שכעסם על חמור אבי שכם, על אשמתו במעשה, היה צריך להיות חזק הרבה יותר מכל שאר אנשי שכם. ואף מכך שבפסוק שבפרשת וישלח⁶ מפורט בנפרד "ואת חמור... הרגו", לאחר שכבר נאמר "ויהרגו כל זכר", מובן, שבהריגת חמור היה שוני⁴⁰.

מפני קשיים אלו אין רש"י מסתפק בפירוש "פשוטו", והוא זקוק לפירוש של "מדרשו", שנאמר "איש" בלשון יחיד, כי "אינן נחשבים כולן אלא כאיש אחד".

ויותר מכך: כיון שלפי "פשוטו" – "באפם הרגו כל איש שכעסו עליו" – הקשיים הם על עצם ההסבר, כדלעיל, ואילו לפי הפירוש "אינן נחשבים..." הקושי העיקרי הוא בכך שזהו "מדרשו", שבפשוטם של הפסוקים אין מקור ברור להוכיח שכל אנשי שכם נחשבו כאיש אחד – לכן מביא רש"י תחילה, כפירוש עיקרי, את "מדרשו"⁴¹.

יא. הפירוש השלישי אינו מתאים

כבר הוסבר פעמים רבות⁴², שכאשר רש"י מביא שני פירושים, ובשניהם יש קשיים מאותו סוג, מביא רש"י גם פירוש שלישי, שבו אין מתעוררים הקשיים שבשני הקודמים, למרות שמצד שני, הוא קשה יותר מפני פרט אחר.

ובעניננו: כיון שהקושי בשני הפירושים הוא מאותו סוג – שהמשמעות של "הרגו איש" (בלשון יחיד) – הן לפי הפירוש "ואינן חשופים כולן אלא כאיש אחד", והן לפי

(40) וי"ל שגם מטעם זה מונה הכתוב הריגת חמור ביחד עם הריגת שכם בנו.

(41) ראה ער"ד לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 43 הערה 39. (42) ראה שם ע' 41.

הפירוש "כל אחד לעצמו באפם הרגו" – אינה בהתאם להגיון ולטבע

– היה, לכאורה, מקום להסביר פירוש שלישי על "באפם הרגו איש"⁴³: שהיה מקרה שבו שמעון ולוי הרגו אדם סתם, כאומנות של עשו⁴⁴, אשר "חמסתם אותה הימנו", כפי שמציין רש"י בפסוק הקודם – למרות שאין הדבר מסופר במקום כלשהו, ועל כך הוכיחם יעקב.

אמנם, אין "חלק" כל כך לומר, שהתורה מספרת שיעקב הוכיח אותם על מעשה אשר התורה אינה מזכירה אותו כלל – אך לפירוש זה יש מעלה, שדוקא בו מובנת באופן ברור משמעות המלה "איש" בלשון יחיד.

ובמיוחד כאשר אנו מוצאים בדומה לכך, ולגבי אותו ביטוי, אצל למך, שאמר "כי איש הרגתי"⁴⁵, והתורה (שבכתב) אינה מזכירה את המאורע.

על הסיבה לכך, שרש"י שולל פירוש זה לחלוטין, עד כדי כך שהוא אינו מביא אפילו כפירוש שלישי, הוא רומז על ידי ציטוט המלה "כי (באפם הרגו איש)" לפני פירושו, אשר, לכאורה, היא מיותרת:

הניסוח "כי באפם הרגו איש" מבהיר, שהמלים "באפם הרגו איש" אינן התחלה של ענין חדש, אלא מהוות המשך – כסיבה ל"בסודם אל תבא נפשי בקהלם אל תחזד כבודי".

וכיון שכך, אי אפשר להסביר שבמלים "באפם הרגו איש" הכוונה היא לענין אחר (שהם סתם הרגו איש), כי אז היתה מתעוררת השאלה⁴⁶: כיצד ייתכן שכסיבה ל"בסודם אל

(43) ויתירה מזו: בכונת תיבת "איש", ב' הפירושים דרש"י אחד הם (כי הם ב' טעמים לזה שחמור ואנשי שכם נקראים כאן "איש" – ל' יחיד), והפני' דלהלן בפנים הוא פירוש שני. וא"כ, מכיון שפני' הראשון (לפי ב' הטעמים) אינו גלטיק (=חלק), הו"ל לרש"י להביא פני' שני (דלהלן).

(44) תולדות כו, מ. (שם כה, כה).

(45) בראשית ד, כג ובפרש"י שם.

(46) אבל אין לומר, שהוכחתו של רש"י (שמרומה בתיבת "כ"י) היא ממ"ש לפניו "שמעון ולוי אחים (וברש"י שם) בעצה אחת על שכם כו" – שהרי אפשר לפרש "אחים" – בעצה אחת" גם על הריגת איש אחר. ומה שרש"י מפרש שם "על שכם כו" מיוסד על פירושו ב"כי באפם הרגו איש".